

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

HENRI MAYRAS

της 12ης Δεκεμβρίου 1973 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

νει δεκτός ως συνεταιίρος, να εκχωρήσει, με σύμβαση στη SABAM όλα τα δικαιώματα δημιουργού και συναφή των οποίων είναι ή θα καταστεί κάτοχος για όλα τα παρόντα και μελλοντικά του έργα.

I — Εισαγωγή

1. Πραγματικά περιστατικά

Η βελγική εταιρία δημιουργών, συνθετών και εκδοτών, εν συντομία SABAM, είναι αστική εταιρία συνεταιρικού τύπου της οποίας το αντικείμενο συνίσταται στην εκμετάλλευση, διοίκηση και διαχείριση, κατά την ευρύτερη έννοια της λέξεως, των δικαιωμάτων δημιουργού και των συναφών δικαιωμάτων, ανεξαιρέτως, στο Βέλγιο και στην αλλοδαπή, για λογαριασμό της, για λογαριασμό των συνεταιρίων και μελών της, για λογαριασμό των εντολέων της και για λογαριασμό των ανταποκριτριών εταιριών.

Προβαίνει στην είσπραξη δικαιωμάτων δημιουργού και τα κατανέμει μεταξύ των μελών της.

Σύμφωνα μ' αυτές τις διατάξεις, και με σύμβαση — τύπο, οι Devis, μουσικοσυνθέτης, και Rozenstraten, στιχουργός, εκχώρησαν, αντιστοίχως το 1963 και 1967, στην εν λόγω εταιρία όλα τα δικαιώματά τους δημιουργού επί όλων των παρόντων και μελλοντικών τους έργων, καθώς και τα δικαιώματά τους ερμηνείας και παραγωγής δίσκων.

Αμφότερα τα εν λόγω πρόσωπα συνήψαν εν τούτοις, το Μάρτιο 1969, με τη βελγική ραδιοτηλεόραση (BRT) σύμβαση περί αποκλειστικής εκχώρησης των δικαιωμάτων τους, επί του κειμένου ή της μουσικής τραγουδιού που έφερε τον τίτλο «Sperciebopen», και το οποίο άλλωστε γράφτηκε κατόπιν αιτήσεως ορισμένων υπευθύνων της BRT.

Κατά το άρθρο 10 του καταστατικού της, όπως ίσχυε το 1967, κάθε δημιουργός, συνθέτης ή εκδότης, οφείλει, κυρίως, για να γί-

Αυτοί οι δημιουργοί εκχωρούσαν κατ' αποκλειστικότητα όλα τους τα δικαιώματα στην BRT για περίοδο δύο ετών.

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

Το τραγούδι μεταδόθηκε επανειλημμένα τόσο στο ραδιόφωνο όσο και στην τηλεόραση.

Όμως, η βελγική εταιρία Fonior, που διαθέτει βάσει συμβάσεως το όχι αποκλειστικό δικαίωμα να εκμεταλλεύεται με δίσκους τα έργα που είναι γραμμένα στο ρεπερτόριο του Bureau international d'édition mécanique, επιφορτισμένου από τη SABAM να διαχειρίζεται το ρεπερτόριό της και να χορηγεί τις άδειες μηχανικής αναπαραγωγής, ενέγραψε το τραγούδι «Sperciebonen» και διένειμε τη δική της εμπορική έκδοση επί δίσκων γραμμοφώνου DECCA.

Κατόπιν πρωτοβουλίας του συνθέτη και του στιχουργού, η SABAM και αργότερα επίσης η BRT, διέταξαν την εταιρία Fonior να σταματήσει την αναπαραγωγή ματαιώς όμως, η δε εγγραφή και πώληση του δίσκου γραμμοφώνου συνεχίστηκαν.

2. Η διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου

Συνεπώς, η BRT και η SABAM επικαλούμενες η μία και η άλλη τα δικαιώματα που είχαν αποκτήσει από τους δημιουργούς, έγειραν αντιστοίχως τον Απρίλιο και Νοέμβριο 1969 ενώπιον του Tribunal de première instance των Βρυξελλών αγωγές με τις οποίες ζητούσαν να καταδικαστεί η Fonior για αθέμιτη αναπαραγωγή και παραβίαση των δικαιωμάτων δημιουργού.

Κατά τη διάρκεια της διαδικασίας, η BRT υπέβαλε, αφετέρου, στο Δικαστήριο αίτηση παρεμβάσεως για να αμφισβητήσει το κύρος των συμβάσεων που συνήφθησαν μεταξύ SABAM και Davis και Rozenstraten, ισχυριζόμενη ότι η διάταξη του καταστατικού

της SABAM, δυνάμει της οποίας κάθε μέλος αυτού του συνεταιρισμού εκχωρεί προς τη SABAM όλα του τα δικαιώματα δημιουργού ή συναφή επί όλων των παρόντων και μελλοντικών έργων είναι αντίθετη προς την αρχή δημοσίας τάξεως του δικαιώματος της ελεύθερης διαθέσεως που αναφέρει κυρίως το άρθρο 1123 του βελγικού αστικού κώδικα. Το Δικαστήριο, απορρίπτοντας αυτή την άποψη έκρινε, ωστόσο, αναγκαίο να εξετάσει μήπως οι συμβάσεις SABAM στηρίζονται σε αθέμιτη αιτία κατά την έννοια ότι συνάπτονται από επιχείρηση που κατέχει δεσπόζουσα θέση την οποία εκμεταλλεύεται καταχρηστικώς κατά το άρθρο 86 της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας.

Αναφέροντας ότι, παρόλον ότι η διαδικασία διαπιστώσεως καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσης δεν είναι της αρμοδιότητας του αστικού δικαστή, το Tribunal, στηριζόμενο στο άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων του άρθρου 86 του οποίου μία από τις συνέπειες είναι ότι τα υποκείμενα δικαίου μπορούν να επικαλούνται ενώπιον του εθνικού δικαστή τα δικαιώματα που τους παρέχουν αυτές οι διατάξεις, με απόφαση της 4ης Απριλίου 1973, ανέστειλε τη διαδικασία και αποφάσισε να υποβάλει στο Δικαστήριο τέσσερα προδικαστικά ερωτήματα.

Τα δύο πρώτα ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 86. Το tribunal σας ερωτά, πράγματι, αν μπορεί να θεωρηθεί ως καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης η αξίωση, που επιβάλλεται από επιχείρηση που κατέχει στην πράξη, σ' ένα κράτος μέλος, το μονοπώλιο της διαχείρισεως των δικαιωμάτων δημιουργού, να της εκχωρηθεί το σύνολο των δικαιωμάτων, χωρίς να προβαίνει, μεταξύ αυτών, σε διάκριση ορισμένων κατηγοριών.

Ερωτά, δεύτερον, το Δικαστήριο, αν η κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης μπορεί να συνίσταται στο γεγονός ότι μια τέτοια επιχείρηση συνομολογεί την εκχώρηση από το δημιουργό των παρόντων και μελλοντικών του δικαιωμάτων και, ειδικότερα, απαιτεί να της εκχωρηθεί η άσκηση των εκχωρηθέντων δικαιωμάτων επί πέντε έτη μετά την παρέλευση του συνεταίρου.

Τα δύο τελευταία ερωτήματα αφορούν την ερμηνεία του άρθρου 90 της Συνθήκης. Η έννοια της «επιχείρησης επιφορτισμένης με τη διαχείριση υπηρεσιών γενικού οικονομικού συμφέροντος» συνεπάγεται άραγε ότι η εν λόγω επιχείρηση πρέπει να απολαύει ορισμένων προνομίων που δεν αναγνωρίζονται σ' άλλες επιχειρήσεις; Τέλος, οι διατάξεις του άρθρου 90, παράγραφος 2 παρέχουν στους ιδιώτες δικαιώματα τα οποία ο εθνικός δικαστής οφείλει να προστατεύσει;

3. Διοικητική διαδικασία που κινήθηκε από την Επιτροπή

Κατά τη διάρκεια της πιο πάνω διαδικασίας ενώπιον του βελγικού δικαστηρίου, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, της οποίας η προσοχή είχε προηγουμένως επισημειωθεί επί της καταστάσεως των εταιριών δημιουργών των οποίων τα καταστατικά και οι συμβατικές σχέσεις που υφίστανται μεταξύ αυτών και των μελών τους, μπορεί να είναι ασυμβίβαστα προς τους κανόνες της Συνθήκης στον τομέα του ανταγωνισμού, και ειδικότερα του άρθρου 86, αποφάσισε, στις 3 Ιουνίου 1970, να κινήσει αυτεπαγγέλτως την προβλεπόμενη από τον κανονισμό του Συμβουλίου 17 διαδικασία κατά τριών εταιριών δημιουργών, συνθετών, και εκδοτών: της GEMA στη Γερμανία, της SACEM στη Γαλλία και της SABAM.

Αυτή η απόφαση, που κοινοποιήθηκε στα κράτη μέλη, γνωστοποιήθηκε στη SABAM στις 8 Ιουνίου 1970 από το γενικό διευθυντή ανταγωνισμού που της διαβίβασε την έκθεση των διατυπωθεισών εναντίον της αιτιάσεων. Οι εν λόγω αιτιάσεις αφορούν ιδίως τις ρήτρες των συμβάσεων που αφορούν την εκχώρηση των δικαιωμάτων δημιουργού και την παραίτηση των μελών, που αποτελούν το αντικείμενο των υποβληθέντων από το tribunal de Bruxelles δύο πρώτων ερωτημάτων.

Στο πλαίσιο της διοικητικής διαδικασίας που κινήθηκε μ' αυτόν τον τρόπο, αντηλάγησαν απόψεις το Σεπτέμβριο 1970, καθώς και το φθινόπωρο 1971, μεταξύ της γενικής διευθύνσεως ανταγωνισμού και της SABAM, η οποία έτσι μπόρεσε να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της σχετικά με τις αιτιάσεις που έγιναν δεκτές εναντίον της. Έλαβε, άλλωστε, υπόψη, ορισμένες απ' αυτές τις αιτιάσεις τροποποιώντας το καταστατικό της το Μάιο 1971, και στη συνέχεια το Μάιο 1973, επί δύο ουσιωδών σημείων.

Παραιτούμενη από την αξίωση εκχωρήσεως όλων των δικαιωμάτων δημιουργού, παρόντων ή μελλοντικών, δέχθηκε οι συνεταίροι να μπορούν να αποφασίζουν ότι δεν εκχωρούν τα δικαιώματά τους δημιουργού παρά για μια ή περισσότερες κατηγορίες τύπων εκμεταλλεύσεως και ότι τα εκχωρούν είτε για όλο τον κόσμο ή μόνο για ορισμένες χώρες.

Δεύτερον, η διάρκεια κατά την οποία η εταιρία διατηρεί τα δικαιώματά της μετά την παραίτηση ενός μέλους μειώθηκε από πέντε σε τρία έτη.

Δεδομένου ότι άλλες τροποποιήσεις του καταστατικού ή του εσωτερικού κανονι-

σμού της SABAM αντιμετωπίστηκαν για το τέλος του τρέχοντος έτους 1973, η διαδικασία παρέμεινε ανοικτή για να επιτρέψει στην Επιτροπή να εξετάσει αν οι τροποποιηθείσες μέχρι τώρα ρήτρες τροποποιήθηκαν κατά τρόπο τέτοιο ώστε δεν συνιστούν πλέον καταχρηστική εκμετάλλευση δεσπόζουσας θέσης.

Υπ' αυτές τις συνθήκες ο εθνικός δικαστής απευθύνθηκε στο Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης, ενώ, παραλλήλως η Επιτροπή κίνησε την προβλεπόμενη από τον κανονισμό 17 διαδικασία εναντίον ενός των διαδίκων.

4. Έφεση ασκηθείσα από τη SABAM κατά της αποφάσεως περί παραπομπής

Η απόφαση περί παραπομπής κοινοποιήθηκε στο Δικαστήριο στις 19 Απριλίου 1973 από τη γραμματεία του tribunal de première instance των Βρυξελλών.

Όμως στις 18 Ιουλίου 1973, η SABAM άσκησε έφεση κατ' αυτής της αποφάσεως ενώπιον του Cour d'appel των Βρυξελλών και, υποστηρίζοντας ιδίως ότι το tribunal de première instance ήταν αναρμόδιο για να εφαρμόσει, στην ενώπιόν του εισαχθείσα διαφορά, το άρθρο 86 της Συνθήκης, επικαλέστηκε τις διατάξεις του άρθρου 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 κατά το οποίο: «ενώσω η Επιτροπή δεν έχει κινήσει καμία διαδικασία κατ' εφαρμογή των άρθρων 2, 3 ή 6 οι αρχές των κρατών μελών παραμένουν αρμόδιες για την εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, και του άρθρου 86, σύμφωνα με το άρθρο 88 της Συνθήκης...»

Απ' αυτό το κείμενο η SABAM αντλεί τη συνέπεια ότι η έκφραση «οι αρχές των κρατών μελών» εφαρμόζεται όχι μόνο στις διοικητικές αρχές αλλά και στα εθνικά δικαστήρια, είτε αυτά είναι αρμόδια για να διαπιστώσουν απευθείας τις παραβάσεις στους κοινοτικούς περί του ανταγωνισμού κανόνες είτε πρέπει να αποφανθούν, επί παρεμπόμποντος ζητήματος, ως προς την εφαρμογή των άρθρων 85, παράγραφος 1, ή 86 με την ευκαιρία αστικών διαφορών που άγονται ενώπιόν τους και αμφοισβητούν το κύρος συμβάσεων ενόψει αυτών των άρθρων. Εφόσον, δηλώνει η SABAM, η Επιτροπή κίνησε πράγματι διαδικασία κατ' εφαρμογή του κανονισμού 17 για να αποφασίσει αν το καταστατικό και οι συμβάσεις που η SABAM συνάπτει με τα μέλη της εμπίπτουν ή όχι στην περίπτωση του άρθρου 86 της Συνθήκης, το tribunal de Bruxelles είχε προσωρινώς απωλέσει κάθε αρμοδιότητα για να εξετάσει το ίδιο ζήτημα και όφειλε απλώς να αναστείλει τη διαδικασία μέχρις ότου η Επιτροπή λάβει απόφαση.

Ο δικηγόρος της SABAM πληροφόρησε, στις 24 Ιουλίου, τη γραμματεία του Δικαστηρίου για την άσκηση κατά της αποφάσεως περί παραπομπής έφεση.

Με έγγραφο της 30ής Ιουλίου 1973, ο γραμματέας του tribunal των Βρυξελλών επιβεβαίωσε, από την πλευρά του, προς το Δικαστήριο την άσκηση από τη SABAM έφεση και διευκρίνιζε ότι η άσκηση αυτού του ενδίκου μέσου «αναστέλλει τη διαδικασία ενώπιον του Δικαστηρίου».

Όμως, στις 18 Σεπτεμβρίου, επανερχόμενος επ' αυτής της δηλώσεως, ο ίδιος γραμματέας γνωστοποίησε στο Δικαστήριο ότι το tribunal «δεν επιθυμεί να ανασταλεί ενώπιον του Δικαστηρίου η εξέταση (των προδικαστικών ερωτημάτων)».

II — Συζήτηση

Πρέπει, τώρα, να εξεταστούν τα προκαταρκτικά ζητήματα που θέτει η υπό κρίση υπόθεση.

1. Έχει κανονικά επιληφθεί το Δικαστήριο παρά την ασκηθείσα κατά της αποφάσεως περί παραπομπής έφεση;

Το πρώτο από τα εν λόγω ζητήματα προκύπτει από την ασκηθείσα κατά της αποφάσεως περί παραπομπής υπό της SABAM έφεση. Συνίσταται στο αν η εν λόγω έφεση από ένα των διαδικών της κύριας δίκης πρέπει να οδηγήσει το Δικαστήριο στο να μην εκδώσει καμιά προδικαστική απόφαση τουλάχιστον μέχρις ότου αποφανθεί το Cour d'appel των Βρυξελλών.

Το βάσιμο αυτής της λύσης προσπάθησε να αποδείξει ο δικηγόρος της εφεσείουσας κατά την προφορική συζήτηση, υπενθυμίζοντας τα δύο αποτελέσματα που νομίμως χαρακτηρίζουν την έφεση στο βελγικό δίκαιο: το ανασταλτικό αποτέλεσμα και το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα.

Δυνάμει του άρθρου 1397 του βελγικού δικαστικού κώδικα, η ασκηθείσα κατά οριστικής αποφάσεως έφεση αναστέλλει την εκτέλεσή της. Μία απόφαση είναι οριστική — κατά την έννοια του δικαστικού κώδικα — στο μέτρο που εξαντλεί τη δικαιοδοσία του δικαστή επί επιδίκου ζητήματος, εκτός των προβλεπόμενων από το νόμο ενδίκων μέσων. Το ανασταλτικό αποτέλεσμα δεν επέρχεται, αντιθέτως, με την άσκηση εφέσεως κατά παρεμπίπτουσας απόφασης με την οποία ο δικαστής περιορίζεται ιδίως να διατάζει τη διεξαγωγή αποδείξεων.

Όμως, κατά τον εκπρόσωπο της SABAM, η απόφαση περί παραπομπής του tribunal των Βρυξελλών πρέπει να θεωρηθεί ως οριστική, πρώτον κατά το ότι το tribunal κηρύχθηκε αρμόδιο για να εφαρμόσει το άρθρο 86 της Συνθήκης — έστω και αφού λάβει απάντηση στα προδικαστικά ερωτήματα που υπέβαλε στο Δικαστήριο — περαιτέρω, κατά το ότι δέχτηκε ότι αυτά τα ερωτήματα είναι σχετικά με την επίλυση της διαφοράς.

Δεύτερον, παρόλον ότι, όπως προκύπτει από το άρθρο 1496 του δικαστικού κώδικα «η προσωρινή εκτέλεση χωρεί αυτοδικαίως όταν μία απόφαση διατάσσει τη διεξαγωγή αποδείξεων και όσον αφορά αυτή», ο δικηγόρος της SABAM υποστηρίζει ότι η έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, την οποία προβλέπει το άρθρο 177 της Συνθήκης και που αφορά νομικό ζήτημα (την ερμηνεία κοινοτικού κανόνα) και όχι πραγματικά περιστατικά και δεν έχει ανάγκη της παρεμβάσεως των διαδικών για την εκτέλεση αυτής της αιτήσεως, δεν αποτελεί διεξαγωγή αποδείξεων κατά την έννοια του βελγικού δικαίου. Επίσης ο εθνικός δικαστής δεσμεύεται από τη διδόμενη από το Δικαστήριο απάντηση, ενώ τα πορίσματα της διεξαγωγής αποδείξεων υποβάλλονται σε συζήτηση ενώπιον αυτού του δικαστή.

Τέλος, με το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως, που γενικεύει το άρθρο 1068 του δικαστικού κώδικα, το σύνολο της διαφοράς μεταβιβάζεται στο cour d'appel το οποίο έχει την υποχρέωση να την επιλύσει εξαντλώντας τη δική του δικαιοδοσία, είτε εξαφανίζοντας είτε επικυρώνοντας την προσβαλλομένη απόφαση.

Και, το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα επέρχεται τόσο όσον αφορά την έφεση παρεμπίπτουσας απόφασης όσο και την έφεση οριστικής απόφασης.

Η μόνη εξαίρεση αυτής της αρχής προκύπτει από το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 1068 που ορίζει ότι, στην περίπτωση που το κατ' έφεση δικαιοδοτικό όργανο επικυρώνει — έστω εν μέρει — την εντολή περί διεξαγωγής αποδείξεων, πρέπει να παραπέμψει την υπόθεση ενώπιον του πρωτόδικου δικαστή.

Έτσι το *cour d'appel* των Βρυξελλών, που έχει τώρα επιληφθεί του συνόλου της διαφοράς, έχει την εξουσία — και μόνο αυτό — να αποφασίσει ότι τα προδικαστικά ερωτήματα είναι άσχετα προς την επίλυση αυτής της διαφοράς. Ως προς το *tribunal de première instance* η υπόθεση έχει τελείως αφαιρεθεί από αυτό· δεν μπορεί να κοινοποιήσει στο Δικαστήριο καμιά συμπληρωματική πληροφορία ούτε να χρησιμοποιήσει την ερμηνεία που θα του δοθεί για την επίλυση της διαφοράς. Έτσι, ο νομικός τίτλος δυνάμει του οποίου το Δικαστήριο επελήφθη κανονικά έχει απωλέσει κάθε κύρος λόγω της ασκηθείσας κατά της αποφάσεως περί παραπομπής εφέσεως.

Οποιαδήποτε και αν είναι η αξία αυτής της επιχειρηματολογίας στο εσωτερικό δίκαιο, νομίζω ότι το Δικαστήριο δεν μπορεί να τη δεχθεί για το μόνο λόγο ότι αν το έπραττε, θα υπερέβαινε την αρμοδιότητά του και θα εσφετερίζετο την αρμοδιότητα των βελγικών δικαστηρίων εφόσον θα οδηγείτο στο να εκτιμήσει τα αποτελέσματα της εφέσεως κατά της αποφάσεως περί παραπομπής σύμφωνα με τους κανόνες του εθνικού δικαίου.

Ασφαλώς, το άρθρο 177 της Συνθήκης σας ανέθεσε την αποστολή να αποφαινέσθε επί των προδικαστικών ερωτημάτων ή επί του κύρους των κοινοτικών κανόνων που τα εθνικά δικαστήρια έχουν είτε την ευχέρεια είτε ακόμα και την υποχρέωση να σας υποβάλλουν. Ο μηχανισμός των προδικα-

στικών ερωτημάτων αποσκοπεί στο να διασφαλίσει τη συνοχή και την ομοιομορφία της ερμηνείας του κοινοτικού δικαίου.

Όμως, όπως το Δικαστήριο αρνείται να εκτιμήσει την αναγκαιότητα των υποβαλλομένων ερωτημάτων για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, όπως δεν έχει ιδιότητα για να ελέγξει την αρμοδιότητα του εθνικού δικαστηρίου που απευθύνεται σ' αυτό ούτε την κανονικότητα της διαδικασίας που ακολουθήθηκε ενώπιον αυτού, δεν μπορεί το Δικαστήριο να ερευνήσει αν η άσκηση ενδίκου μέσου όπως η έφεση κατά αποφάσεως περί παραπομπής παράγει τέτοια αποτελέσματα ώστε να αφαιρείται η υπόθεση από το Δικαστήριο, αναμένοντας τουλάχιστο να αποφανθεί ο κατ' έφεση δικαστής.

Διότι, σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις, θα έπρεπε το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τον εσωτερικό νόμο και, ακόμα περισσότερο, να τον εφαρμόσει σε συγκεκριμένη περίπτωση, πράγμα που εκφεύγει της αρμοδιότητάς του.

Το περισσότερο που θα μπορούσε, ίσως, το Δικαστήριο να πράξει είναι να περιοριστεί στο να αντλήσει τις συνέπειες του κοινοτικού δικαίου αν η εφαρμογή του είναι πρόδηλη ή αναμφισβήτητη, αλλά η επίδειξη στην οποία προέβη ενώπιον του Δικαστηρίου ο δικηγόρος της SABAM αποδεικνύει αρκετά ότι αυτό δεν συμβαίνει. Για να καταλήξει στο συμπέρασμα ότι η ασκηθείσα κατά της αποφάσεως περί παραπομπής έφεση έχει ανασταλτικό αποτέλεσμα μήπως δεν του χρειάστηκε να αποκλείσει δύο αντιρρήσεις, την πρώτη στηριζόμενη στο ότι η απόφαση δεν είναι οριστική και τη δεύτερη σχετικά με το χαρακτηρισμό της αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως ως αποδεικτικού μέσου;

Υιοθετώντας το συμπέρασμά του, το Δικαστήριο θα αντικαθιστούσε το *cour de cassation* του Βελγίου, που μόνο έχει αρμοδιότητα για να επιλύσει οριστικά διαφορές αυτής της φύσεως.

Το άρθρο 177 καθιερώνει άμεση συνεργασία μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων των κρατών μελών, που μπορούν να χρησιμοποιούν την ευχέρεια να του υποβάλουν οποιοδήποτε προδικαστικό ερώτημα ως προς την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου που θεωρούν αναγκαίο για την επίλυση των διαφορών που τους υποβάλλονται.

Ούτε καν απαιτείται, κατά τη γνώμη μου, ένα τέτοιο ερώτημα να εγείρεται από ένα των διαδίκων· ο εθνικός δικαστής μπορεί να το εγείρει αυτεπαγγέλτως. Η προβλεπόμενη από το άρθρο 177 διαδικασία, που κυριαρχείται από δημόσια τάξη, εξελίσσεται άλλωστε χωρίς ενεργητική συμμετοχή των διαδίκων της κύριας δίκης που απλώς τους επιτρέπεται να υποβάλουν ενώπιον του Δικαστηρίου γραπτές ή προφορικές παρατηρήσεις, χωρίς όμως να είναι διάδικοι ενώπιον του Δικαστηρίου.

Κατά το άρθρο 20 του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου: «στις περιπτώσεις που αναφέρονται στο άρθρο 177 της Συνθήκης, η απόφαση του εθνικού δικαστηρίου που αναστέλλει τη διαδικασία και παραπέμπει στο Δικαστήριο κοινοποιείται προς αυτό επιμελεία του εθνικού δικαστηρίου».

Πράγματι, το Δικαστήριο δεν μπορεί να επιληφθεί παρά από ένα τέτοιο δικαιοδοτικό όργανο και ποτέ από τα πρόσωπα μεταξύ των οποίων υφίσταται η εκκρεμούσα ενώπιον του τελευταίου διαφορά.

Επίσης η υπόθεση δεν μπορεί να αφαιρεθεί από το Δικαστήριο παρά μόνο απ' αυτό το ίδιο δικαιοδοτικό όργανο, οποιαδήποτε και αν είναι η αιτία για την οποία το πράττει, είτε γιατί θεωρεί ότι πρέπει να δώσει στη διαφορά λύση που δεν απαιτεί την ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου είτε γιατί θεωρεί ότι η προσφυγή — για παράδειγμα η ασκηθείσα κατά της αποφάσεώς του περί παραπομπής έφεση έχει ως αποτέλεσμα να το στερήσει της εξουσίας να εκδώσει απόφαση.

Αλλά, εν πάση περιπτώσει, μόνο σ' αυτό το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο εναπόκειται να σας κοινοποιήσει ότι αποσύρει την αίτησή του περί εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Όμως, στην προκειμένη περίπτωση, είναι δεδομένο ότι το *tribunal de première instance* των Βρυξελλών διατήρησε την αίτησή του.

Υπάρχει άραγε ανάγκη να προχωρήσω περισσότερο και να διερωτηθώ αν οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 177 της Συνθήκης και του άρθρου 20 του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου έχουν την έννοια ότι αποκλείουν αυτοδικαίως την κανονική άσκηση των ενδίκων μέσων, είτε εφέσεως είτε αναίρεσεως, κατά των αποφάσεων περί παραπομπής των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων ενώπιον του Δικαστηρίου;

Νομίζω ότι ο γενικός εισαγγελέας Lagrange, στις προτάσεις του στην υπόθεση 13/61 — Bosch (Rec. 1962, σ. 118 και επ.), ανέπτυξε πλήρως τους λόγους για τους οποίους δεν πρέπει να γίνει δεκτή μια τέτοια ερμηνεία.

Πρώτον, το κείμενο του άρθρου 20 του Οργανισμού του Δικαστηρίου δεν αφορά παρά την αναστολή της διεξαγόμενης διαδικασίας ενώπιον του δικαιοδοτικού οργάνου που απευθύνθηκε στο Δικαστήριο και όχι την αναστολή «οποιασδήποτε εθνικής διαδικασίας» και, κατά συνέπεια, την άσκηση των ενδίκων μέσων.

Δεύτερον, ο δεύτερος βαθμός δικαιοδοσίας αποτελεί, στα περισσότερα κράτη μέλη, παραδοσιακή αρχή που ισχύει στα κράτη όπου υφίστανται διαδικασίες παραπομπής για έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, για τις Διατάξεις ή τις αποφάσεις περί αναστολής της διαδικασίας.

Τέλος, ούτε η Συνθήκη ούτε το πρωτόκολλο περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου μπορούν, χωρίς ρητή διάταξη, να θίξουν την άσκηση των ενδίκων μέσων και να αμφισβητήσουν μ' αυτό τον τρόπο τους κανόνες περί οργανώσεως των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων και της ενώπιον αυτών διαδικασίας.

Επιπλέον, εναπόκειται μόνο στο Cour d'appel των Βρυξελλών που έχει τώρα επιληφθεί της διαφοράς ή ενδεχομένως, στο Cour de cassation του Βελγίου να υποβάλει στο Δικαστήριο το πρόβλημα της ερμηνείας του άρθρου 20 του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου, στην περίπτωση που ένα από αυτά τα δικαστήρια θα είχε, επ' αυτού του σημείου, αμφιβολίες ικανές να δικαιολογήσουν την υποβολή αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Τέλος, θεωρώ επομένως ότι, στην περίπτωση που, υπό τις προβλεπόμενες από το εσωτερικό δίκαιο κράτους μέλους προϋποθέσεις, μπορούν να ασκηθούν από τους δια-

δίκους ένδικα μέσα, ιδίως έφεση, κατά των Διατάξεων ή αποφάσεων περί παραπομπής, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να εκτιμήσει τα αποτελέσματα αυτών των ενδίκων μέσων στην εθνική έννομη τάξη. Το Δικαστήριο, αντιστρόφως, έχει την υποχρέωση να απαντήσει στην αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως που του υποβάλλεται από ένα δικαιοδοτικό όργανο εκτός αν το τελευταίο ρητώς την αποσύρει.

Μόνο στην περίπτωση κατά την οποία το ανώτερο δικαστήριο αποφανθεί, πριν δοθεί στο Δικαστήριο ο χρόνος να εκδώσει την απόφασή του, και είτε τροποποιήσει είτε αναιρέσει την απόφαση περί παραπομπής, το Δικαστήριο θα πρέπει τότε να μην εκδώσει απόφαση εφόσον, σε παρόμοια περίπτωση, ο νομικός τίτλος τον οποίο αποτελεί η απόφαση περί παραπομπής έχει εξαφανιστεί.

Στην περίπτωση κατά την οποία, αντιστρόφως, η εξαφάνιση ή η αναίρεση επέρχονται, αφού δοθεί από το Δικαστήριο απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι η απόφαση του Δικαστηρίου στερείται αποτελέσματος για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης.

Όμως, παρόμοιες συνέπειες δεν θα μπορούσαν άραγε να προκύψουν, ακόμα και αν γίνει δεκτό ότι κανένα ένδικο μέσο δεν μπορεί να ασκηθεί στην εσωτερική έννομη τάξη κατά των αποφάσεων περί παραπομπής; Πράγματι, έφεση ή αναίρεση μπορεί πάντοτε να ασκηθεί κατά της αποφάσεως με την οποία το εθνικό δικαιοδοτικό όργανο αποφάνθηκε επί της ουσίας της διαφοράς συμμορφούμενο με την ερμηνεία που έδωσε το Δικαστήριο· ο κατ' έφεση ή κατ' αναίρεση δικαστής μπορεί τότε, αν θεωρήσει ότι τα υποβληθέντα ερωτήματα ήσαν άσχετα, να υιοθετήσει λύση ερειδόμενη σε λόγους του εσωτερικού δι-

καίου, που δεν έχουν σχέση με τους κοινοτικούς κανόνες.

2. Ερμηνεία του άρθρου 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17.

Το δεύτερο προκαταρκτικό ερώτημα αφορά την ερμηνεία του άρθρου 9, παράγραφος 3 του κανονισμού 17. Αφορά ειδικότερα την έννοια της έκφρασης «αρχές των κρατών μελών».

Πράγματι, ενώ δυνάμει της παραγράφου 1 αυτού του άρθρου η Επιτροπή έχει αποκλειστική αρμοδιότητα να κηρύσσει τις διατάξεις του άρθρου 85, παράγραφος 1, ανεφάρμοστες σύμφωνα με το άρθρο 85, παράγραφος 3, της Συνθήκης, οι εθνικές αρχές είναι και αυτές αρμόδιες για να εφαρμόζουν το άρθρο 85 και το άρθρο 86. Αυτή η αρμοδιότητα, όμως, αναστέλλεται από τη στιγμή που η Επιτροπή κινήσει κάποια διαδικασία, δυνάμει ιδίως του άρθρου 3 του κανονισμού 17, για να θέσει τέρμα σε παράβαση, οι δε εθνικές αρχές έχουν τότε την υποχρέωση να αναστείλουν τη διαδικασία.

A — Η έννοια της κινήσεως της διαδικασίας από την Επιτροπή αποτέλεσε το αντικείμενο θεωρητικών αμφισβητήσεων που σήμερα έχουν ξεπεραστεί

Ορισμένοι εθνικοί συγγραφείς θεώρησαν, σχετικά με το άρθρο 85, ότι η διαδικασία θα έπρεπε να θεωρείται ότι κινήθηκε από τη στιγμή της κοινοποίησης της συμφωνίας.

Όμως, δεδομένου ότι η πρωτοβουλία της κοινοποίησης ανήκει στις επιχειρήσεις, αυτή η άποψη προσκρούει στο κείμενο του άρθρου 9, παράγραφος 3, το οποίο, απαιτώντας η διαδικασία να κινηθεί από την Επιτροπή, συνεπάγεται θετική πράξη της τελευταίας.

Το γεγονός ότι η Επιτροπή βεβαίωσε λήψη κοινοποίησης ή αιτήσεως περί χορηγήσεως αρνητικής πιστοποίησης δεν επαρκεί· δεν πρόκειται, όπως έκρινε το Δικαστήριο με την απόφαση της 6ης Φεβρουαρίου 1973 (υπόθεση 48/72, Brasserie de Haecht κατά Consorts Wilkin-Janssen, Rec. 1973, σ. 87), παρά περί πράξεως απλής χρηστής διοικήσεως.

Όμως, η κίνηση της διαδικασίας συνεπάγεται, κατά την ίδια απόφαση «πράξη εξουσίας της Επιτροπής δηλώνουσας τη βούλησή της να λάβει μία απόφαση...»

Το Δικαστήριο, χωρίς να απαιτεί η Επιτροπή να προβαίνει σε ρητή πράξη κινούσα τη διαδικασία, όπως το έπραξε, για παράδειγμα εναντίον επιχειρήσεων που συμμετέσχαν σε εναρμονισμένες πρακτικές ορισμού των τιμών χρωστικών ουσιών (απόφαση της 31ης Μαΐου 1967), έθεσε δύο όρους:

— απαιτείται πράξη εξουσίας της Επιτροπής

— απαιτείται η εν λόγω πράξη να περιέχει δήλωση βουλήσεως που να αποσκοπεί στη λήψη μιας από τις αποφάσεις που αναφέρονται στα άρθρα 2, 3 και 6 του κανονισμού 17.

Αυτά τα δύο κριτήρια φαίνεται ότι εφαρμόζονται στις αιτήσεις παροχής πληροφοριών που αφορά το άρθρο 11 του κανονισμού και ιδίως στους προβλεπόμενους από το άρθρο 14 ελέγχους· πρόκειται σ' αυτές τις περιπτώσεις περί πράξεων εξουσίας που εκδηλώνουν τη βούληση λήψεως αποφάσεως στο μέτρο που, αφορώντα ορισμένη συμφωνία ή την καταχρηστική άσκηση από ορισμένη επιχείρηση της δεσπόζουσας θέσης της, τα εν λόγω μέτρα αφήνουν να υποτεθεί κάποια παράβαση.

Ακόμα περισσότερο, οι όροι που απαιτεί η νομολογία του Δικαστηρίου για να κάνει δεκτό ότι κινήθηκε η διαδικασία, νομίζω ότι συντρέχουν όταν η Επιτροπή αποφασίζει να κοινοποιήσει στις ενδιαφερόμενες επιχειρήσεις τις αιτιάσεις που έγιναν δεκτές εναντίον τους βάσει του άρθρου 85, παράγραφος 1 ή του άρθρου 86.

Η έκθεση των αιτιάσεων αποτελεί κατά κάποιο τρόπο κατηγορητήριο που έχει συνταχθεί κατά των επιχειρήσεων που κατηγορούνται ότι παραβίασαν τους κανόνες περί ανταγωνισμού.

Άλλωστε, η εν λόγω έκθεση δεν μπορεί να συνταχθεί παρά σύμφωνα και εν όψει των συμπερασμάτων προκαταρκτικού ελέγχου.

Η κοινοποίησή της είναι, επομένως, πράξη εξουσίας που εκδηλώνει σαφώς τη βούληση της Επιτροπής να διαπιστώσει παράβαση και να συναγάγει τα αποτελέσματά της.

Σχετικά με τις εταιρίες δημιουργών, η Επιτροπή έλαβε, άλλωστε, στις 3 Ιουνίου 1970, ρητή απόφαση να κινήσει αυτεπαγγέλτως τη διαδικασία του κανονισμού 17 κατά της

GEMA, της SACEM και της SABAM. Κοινοποίησε αυτή την απόφαση στα κράτη μέλη. Μερικές μέρες αργότερα, γνωστοποίησε ιδίως στη SABAM αυτή την απόφαση και της κοινοποίησε τις αιτιάσεις που έγιναν δεκτές εναντίον της.

Συντρέχει, επομένως, η περίπτωση διαδικασίας που κινήθηκε πραγματικά από την Επιτροπή και προβλέπεται στο άρθρο 9, παράγραφος 3.

B — Σημαίνει άραγε αυτό ότι το tribunal de Bruxelles, γι' αυτό το λόγο, έπαυσε να είναι αρμόδιο, τουλάχιστον μέχρις ότου η Επιτροπή λάβει απόφαση λύουσα την ενώπιόν της εισαχθείσα διαφορά;

Για να δοθεί καταφατική απάντηση σ' αυτό το ερώτημα, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το εν λόγω tribunal είναι μία από τις «αρχές των κρατών μελών» που αναφέρει το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 και, συνεπώς, να αναζητηθεί η έννοια και το περιεχόμενο αυτής της έκφρασης.

Οι εθνικές αρχές μπορούν να εφαρμόζουν το άρθρο 85, παράγραφος 1, και το άρθρο 86 είτε κυρίως είτε παρεμπιπτόντως.

Ενεργούν κυρίως όταν στρέφονται κατά επιχειρήσεων που κατηγορούνται ότι υπέπεσαν σε παραβάσεις των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού.

Μπορεί, τότε να πρόκειται, ανάλογα με τα κράτη, περί διοικητικών αρχών, όπως το Bundeskartellamt στη Γερμανία, ή περί δικαιοδοτικών οργάνων, όπως τα ποινικά δι-

καστήρια στη Γαλλία, όταν αποφαινόμενοι επί ποινικής διώξεως υπό της εισαγγελικής αρχής προς την οποία απευθύνεται ο Υπουργός Οικονομικών μετά από διαβουλεύσεις με την τεχνική επιτροπή των συμφωνιών.

Τα γερμανικά δικαιοδοτικά όργανα, όπως το Kammergericht του Βερολίνου ή το Bundesgerichtshof, τα οποία επιλαμβάνονται των προσφυγών που ασκούν οι επιχειρήσεις κατά των αποφάσεων του Bundeskartellamt, αποφαινόμενοι επίσης κυρίως.

Είτε τα εθνικά δικαστήρια αποφαινόμενοι απευθείας επί ποινικών διώξεων είτε αποφαινόμενοι επί προσφυγής ασκηθείσας κατά αποφάσεως της διοικητικής αρχής, δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ότι αυτά τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα αποτελούν «αρχές των κρατών μελών» κατά την έννοια του άρθρου 9, παράγραφος 3, του κανονισμού και ότι, επομένως, υποχρεούνται να αναστείλουν τη διαδικασία από τη στιγμή που η Επιτροπή έχει κινήσει σχετική διαδικασία. Αυτή η διάταξη είναι δεσμευτική και έχει άμεση εφαρμογή στα κράτη μέλη. Δεν έχει, συνεπώς, σημασία το ότι, σε ορισμένα από αυτά τα κράτη, η εφαρμογή των κανόνων περί ανταγωνισμού ανατίθεται σε διοικητικά όργανα, ενώ σε άλλα ανήκει στην αρμοδιότητα των δικαστικών αρχών. Η επιβαλλόμενη από τον κανονισμό 17 υποχρέωση στις εθνικές αρχές να απόσχουν δεν μπορεί να παραβιαστεί.

Ενδείκνυται διαφορετική λύση όταν τα εθνικά δικαστήρια ή εμπορική των κρατών μελών καταδικάζουν διαφορές μεταξύ ιδιωτών των οποίων η επίλυση εξαρτάται από ενέργεια ή συμπεριφορά σχετική με τους θεσπισθέντες από τη Συνθήκη της Ρώμης κανόνες ανταγωνισμού;

Σ' αυτή την περίπτωση, το αντικείμενο της δικαστικής ενεργείας δεν συνίσταται στη διαπίστωση παραβάσεως· πρόκειται απλώς, για το δικαστή να αποφανθεί επί των αστικών συνεπειών αυτής της παράβασης: ακυρότητα ή λύση της συμβάσεως, επιδίκαση αποζημιώσεως στο ζημιωθέντα διάδικο.

Αλλά, για να συναγίνει αυτές τις συνέπειες πρέπει επιπλέον ο δικαστής να αποφανθεί, προηγουμένως, επί της υπάρξεως και του χαρακτηρισμού συμφωνίας, εναρμονισμένης πρακτικής ή καταχρήσεως δεσπόζουσας θέσης κατά την έννοια των άρθρων 85 ή 86 της Συνθήκης.

Με άλλα λόγια, έχει ανάγκη σε μία τέτοια περίπτωση να καταφύγει στην ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου.

Περαιτέρω, εναπόκειται ενδεχομένως στον εθνικό δικαστή να κάνει χρήση της ευχέρειας να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως.

Τα δικαστήρια, όταν εφαρμόζουν έτσι, παρεμπιπτόντως, το άρθρο 85 ή το άρθρο 86 αποτελούν επίσης αρχές κατά την έννοια του κανονισμού 17; Το ζήτημα αποτέλεσε το αντικείμενο πολλών θεωρητικών συζητήσεων και αντιθέτων λύσεων από τις εθνικές νομολογίες.

Προτείνω να χειριστώ αυτό το ζήτημα εξετάζοντας, καταρχάς, το κείμενο του κανονισμού· θα προσπαθήσω, δεύτερον, να προβώ σε αντικειμενική σύνοψη της θεωρίας και των εσωτερικών νομολογιών για να καταλήξω, στη συνέχεια, στη μελέτη των αποφάσεων του Δικαστηρίου.

Από τα διάφορα αυτά στοιχεία θα προσπαθήσω να καταλήξω σε απόφαση σε συνάρτηση με τους επιδιωκόμενους από τη Συνθήκη και τον κανονισμό σκοπούς.

Το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 χρησιμοποιεί την έκφραση «αρχές των κρατών μελών», αλλά πολλές είναι μεταξύ των διατάξεων αυτού του κειμένου, οι διατάξεις που χρησιμοποιούν ανάλογη έκφραση μιλώντας για αρμόδιες αρχές των κρατών μελών.

Έτσι το άρθρο 10, παράγραφος 1, αναφέρει ότι η Επιτροπή διαβιβάζει σ' αυτές τις αρχές «αντίγραφο των αιτήσεων και των κοινοποιήσεων καθώς και τα σπουδαιότερα έγγραφα, τα οποία της απευθύνονται για διαπίστωση παραβάσεων των διατάξεων του άρθρου 85 ή του άρθρου 86 της Συνθήκης για τη χορήγηση αρνητικής πιστοποίησης ή την έκδοση αποφάσεως εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 3».

Επίσης, το άρθρο 11, παράγραφος 2, ορίζει ότι κάθε αίτηση παροχής πληροφοριών που απευθύνει η Επιτροπή προς μία επιχείρηση πρέπει συγχρόνως να διαβιβαστεί αντίγραφο της στην αρμόδια αρχή του ενδιαφερόμενου κράτους μέλους.

Αυτές οι αρχές που είναι επιφορτισμένες με το να δέχονται κοινοποίηση των προερχομένων από την Επιτροπή εγγράφων δεν μπορούν να είναι, προφανώς, παρά διοικητικά όργανα.

Δυνάμει του άρθρου 13, οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών διεξάγουν τους ελέγχους τους οποίους η Επιτροπή κρίνει ενδεδειγμένους. Κατά το άρθρο 14, παράγραφος

4, η Επιτροπή μπορεί επίσης να εκδίδει αποφάσεις περί διενεργείας τέτοιων ελέγχων, αφού προηγουμένως συμβουλευτεί την αρμόδια αρχή του κράτους μέλους στο έδαφος του οποίου πρέπει να διενεργηθεί ο έλεγχος.

Δυνάμει του άρθρου 20, παράγραφος 2, οι αρμόδιες αρχές των κρατών μελών υποχρεούνται να τηρούν το απόρρητο των πληροφοριών που συλλέγουν κατά τη διάρκεια αυτών των ερευνών ή ελέγχων.

Στις διάφορες αυτές περιπτώσεις, αρμόδιες αρχές είναι αυτές που τα κράτη επιφορτίζουν με τη διενέργεια των ελέγχων: πρόκειται, γενικά, περί διοικητικών υπηρεσιών οικονομικού ελέγχου.

Ορισμένοι σχολιαστές (Méret, *Le droit de la Communauté économique européenne*, volume IV: Concurrence, σ. 157) συνάγουν από αυτό το συμπέρασμα ότι οι λέξεις «αρμόδιες αρχές των κρατών μελών» χρησιμοποιούνται έτσι επανειλημμένα από τον κανονισμό 17 υπό έννοια που αποκλείει να αναφέρονται σε τακτικά δικαστήρια αποφαινόμενα παρεμπιπτόντως.

Όμως, αυτά τα ερμηνευτικά επιχειρήματα του κανονισμού δεν πείθουν. Δεν αρκεί να τονιστεί ότι, σε άλλα άρθρα αυτού του κανονισμού, η εν λόγω έκφραση προφανώς δεν αφορά τα δικαστήρια για να συναχθεί το συμπέρασμα ότι στο άρθρο 9, παράγραφος 3, τα εν λόγω δικαιοδοτικά όργανα δεν λαμβάνονται υπόψη.

Άλλο επιχείρημα αντλείται από το ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, δεν αναφέρει την αρμοδιότητα των αρχών των κρατών μελών

παρά μόνο ενόψει της εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1, και του άρθρου 86.

Όμως, ενώ η παράγραφος 1 του άρθρου 9 αναγνωρίζει την αποκλειστική αρμοδιότητα της Επιτροπής για την εφαρμογή του άρθρου 85, παράγραφος 3, καμιά διάταξη του κανονισμού δεν ορίζει την αρμόδια αρχή για να κηρύσσει την προβλεπόμενη στο άρθρο 85, παράγραφος 2, ακυρότητα. Πρέπει άραγε να συναχθεί από αυτό ότι οι συντάκτες του κανονισμού έκριναν ότι η αποστολή αυτή ανήκει στα τακτικά δικαστήρια, αποφαινόμενα επί διαφορών μεταξύ ιδιωτών, εφόσον αυτά τα δικαστήρια έχουν συνήθως ως αποστολή να συνάγουν τις συνέπειες, επί του πεδίου του ιδιωτικού δικαίου, της παραβάσεως των περιεχόμενων στα άρθρα 85 και 86 κανόνων;

Αυτή η ερμηνεία στηρίζεται επίσης στις σκέψεις της απόφασης του Δικαστηρίου της 6ης Απριλίου 1962, Bosch (που ήδη αναφέρθηκε)· πράγματι, το Δικαστήριο, σ' αυτή την απόφαση, προέβη σε διάκριση μεταξύ της αρμοδιότητας των δικαστηρίων να διαπιστώνουν την αυτοδίκαια ακυρότητα των συμφωνιών δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 2, από την αρμοδιότητα των κρατών μελών να εφαρμόζουν το άρθρο 85, παράγραφος 1. Στην πρώτη περίπτωση, σύμφωνα με την απόφαση του Δικαστηρίου, αυτή η αρμοδιότητα προκύπτει από το ότι το άρθρο 85, παράγραφος 2, έχει άμεση ισχύ ενώ, στη δεύτερη περίπτωση, βασίζεται στο άρθρο 88 της Συνθήκης, σε συνδυασμό με το άρθρο 9 του κανονισμού 17.

Δεν θα έπρεπε να συναχθεί από αυτό ότι οι διατάξεις του κανονισμού 17 δεν αφορούν τα τακτικά δικαστήρια των οποίων η αρμοδιότητα ως προς την εφαρμογή παρεμπιπτόντως, των άρθρων 85 και 86 έχει σαν μόνο έρεισμα το άμεσο αποτέλεσμα αυτών των άρθρων της Συνθήκης και όχι το άρθρο 9, παράγραφος 3 του κανονισμού;

Αυτό το συμπέρασμα δεν μου φαίνεται αναγκαστικά ορθό. Παρόλον ότι είναι αληθές ότι οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται ενώπιον των εθνικών τους δικαστών τα δικαιώματα που τους παρέχουν τα άρθρα 85 και 86 και ότι οι εν λόγω δικαστές έχουν αρμοδιότητα για να τους αναγνωρίζουν το ευεργέτημα των εν λόγω δικαιωμάτων, αυτή η διαπίστωση δεν έχει σαν αναγκαστική συνέπεια ότι το άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17 δεν αφορά τα εθνικά δικαστήρια, ακόμα και αν αποφαινόνται παρεμπιπτόντως, και ότι τα εν λόγω δικαστήρια δεν έχουν την υποχρέωση να απόσχουν προσωρινώς από την έκδοση αποφάσεως όταν η Επιτροπή έχει κινήσει μία διαδικασία βάσει των ιδίων διατάξεων της Συνθήκης.

Σχετικώς, δεν είναι καθόλου προφανές ότι πρέπει να γίνεται διάκριση μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων ανάλογα με το αν αποφαινόνται κυρίως ή παρεμπιπτόντως.

Οι εθνικές νομολογίες επί του θέματος διαφέρουν κατά πολύ.

Στη Γερμανία, τα δικαστήρια που αποφαίνονται επί των αστικών υποθέσεων δεν θεωρούνται αρχές, με την αιτιολογία ότι δεν μπορούν παρά να συναγάγουν τις αστικές συνέπειες των αποφάσεων που λαμβάνει το Bundeskartellamt. Αυτό προκύπτει κυρίως από απόφαση της 9ης Απριλίου 1970 του Bundesgerichtshof. Ένας, όμως, από τους σχολιαστές αυτής της απόφασης, ο δρ. Kurt Markert, αναφερόμενος στην απόφαση του Δικαστηρίου Bilger της 18ης Μαρτίου 1970 (υπόθεση 43/69, Rec. 1970, σ. 137) και τονίζοντας ότι το Δικαστήριο σ' αυτή την απόφαση είχε δεχθεί ότι έπρεπε τα σχετικά δικαστήρια των κρατών μελών να περιληφθούν στην έννοια των εθνικών αρχών, θεωρεί, ότι το Bundesgerichtshof δεν μπορούσε να αποφασίσει ότι το ζήτημα της

αρμοδιότητας των αστικών δικαστηρίων έπρεπε να λυθεί βάσει του εσωτερικού γερμανικού δικαίου.

Στη Γαλλία, η νομολογία φαίνεται ότι ακολουθεί την άποψη ότι τα τακτικά δικαστήρια αποτελούν «αρχές» που οφείλουν να αναστείλουν τη διαδικασία όταν η Επιτροπή κίνησε σχετική διαδικασία (Cour d'appel του Παρισιού, 26 Ιανουαρίου 1963 και 22 Φεβρουαρίου 1967). Πράγματι, αυτή η λύση εξηγείται από το γεγονός ότι, σ' αυτή τη χώρα, μόνες αρμόδιες αρχές για να εκδώσουν απόφαση εφαρμογής του δικαίου του ανταγωνισμού, τόσο επί του κοινοτικού όσο και επί του εθνικού πεδίου, είναι οι τακτικές δικαστικές αρχές. Η τεχνική επιτροπή συμφωνιών και δεσποζουσών θέσεων αποτελεί απλώς συμβουλευτικό όργανο και ο Υπουργός Οικονομικών έχει αποκλειστικώς την πρωτοβουλία να απευθυνθεί στην Εισαγγελία. Μόνο τα δικαστήρια έχουν την εξουσία να επιβάλλουν ποινές, να διαπιστώσουν την ακυρότητα, ή το κύρος των συμφωνιών και να αποφανθούν επί των αστικών συνεπειών.

Στο Βέλγιο, η νομολογία ποικίλλει. Το tribunal civil των Βρυξελλών είχε κρίνει, το 1966, ότι τα τακτικά δικαστήρια έπρεπε να θεωρούνται ως αρχές κατά την έννοια του κανονισμού 17' το cour de cassation, επιληφθέν αναιρέσεως κατά αποφάσεως του cour d'appel που είχε αναστείλει τη διαδικασία, έκρινε ότι το εθνικό δικαστήριο μπορούσε εν πάση περιπτώσει να το πράξει μέχρις εκδόσεως αποφάσεως της Επιτροπής αν έκρινε ότι δεν διέθετε επαρκή στοιχεία για να αποφασίσει περί της εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 1. Υιοθέτησε, επομένως, την άποψη της προαιρετικής αναστολής της διαδικασίας, και έκρινε ότι δεν ήταν αναγκαίο, στην συγκεκριμένη περίπτωση, να καταφύγει στην ερμηνεία της έκφρασης «αρχές των κρατών μελών».

Ως προς τη θεωρία, και αυτή διχάζεται. Ορισμένοι, όπως ο γενικός εισαγγελέας F. Dupon του Cour de cassation του Βελγίου, υποστήριξαν ότι οι αναφερόμενες στο άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού αρχές, δεν περιλαμβάνουν τα τακτικά δικαστήρια όταν αποφαινούνται παρεμπιπτόντως (άρθρο στο Liber Amicorum, προς τιμή του καθηγητή L. Frédeiricq, 1965, T. I, σ. 337).

Αντιθέτως, άλλοι συγγραφείς εξέφρασαν τη γνώμη ότι η εν λόγω έκφραση περιλαμβάνει όλα τα εθνικά όργανα — διοικητικά ή δικαιοδοτικά — που παρεμβαίνουν κατά τον ένα ή τον άλλο τρόπο στην εφαρμογή του δικαίου του ανταγωνισμού, ακόμα και αν οι αποφάσεις που τα εν λόγω όργανα καλούνται να λάβουν στηρίζονται στο ιδιωτικό δίκαιο (Metzger, σημείωμα υπό cour d'appel του Παρισιού, 26 Ιανουαρίου 1963, την Revue critique de droit international privé, 1963, σημείο 398).

Μία τρίτη τάση θεώρησε ότι ελλείψει αυτόνομης έννοιας του κοινοτικού δικαίου, ο ορισμός των αρχών υπάγεται, από κράτος σε κράτος, στο εθνικό δίκαιο.

Περισσότερες απ' αυτές τις γνώμες εκφράστηκαν πριν εκδοθεί η απόφαση του Δικαστηρίου Bilger. Πρέπει, επομένως, να αναζητηθεί ποια συμπεράσματα συνάγονται από την ίδια τη νομολογία του Δικαστηρίου.

Αυτή η απόφαση φαίνεται να έχει λύσει το ζήτημα, εφόσον το Δικαστήριο σαφώς ανέφερε ότι «η έννοια των αρχών των κρατών μελών περιλαμβάνει τα εθνικά δικαστήρια». Ασφαλώς, το Δικαστήριο αναφέρει επίσης ότι η εν λόγω λύση προκύπτει από το ότι «το άρθρο 88 της Συνθήκης παραπέ-

μπει στους εθνικούς κανόνες περί αρμοδιότητας και τους δικονομικούς κανόνες», πράγμα που, κατά τον καθηγητή Berthold Goldmann, σημαίνει ότι το Δικαστήριο δεν ρύθμισε οριστικά το ζήτημα του οποίου η λύση πρέπει να αναζητηθεί σε διάφορους εθνικούς νόμους. Αν και άλλοι συγγραφείς όπως ο καθηγητής Étienne Serexhe (διεθνές συνέδριο Ευρωπαϊκού Δικαίου, Βερολίνο 1970), υπεστήριξαν ότι η απόφαση του Δικαστηρίου 1970 δεν επιτρέπει πλέον καμία αμφιβολία, αυτή δεν είναι η γνώμη άλλων σχολιαστών που προχώρησαν μέχρι να διερωτηθούν αν το Δικαστήριο πράγματι είχε την πρόθεση να λάβει θέση στη διαμάχη (Mégrete και άλλοι, προαναφερθέν σύγγραμμα σ. 159). Ο γενικός εισαγγελέας του Cour de cassation της Γαλλίας Ganshof Van der Meersch, και εκείνος υπήρξε λιγότερο κατηγορηματικός ως προς το περιεχόμενο της αποφάσεως Bilger (βλ. τις προτάσεις του που προηγήθηκαν της αποφάσεως του Cour de cassation του Βελγίου της 24ης Δεκεμβρίου 1970, *Pasicrisie*, 1971, I, σ. 392 επ.). Πρέπει, ωστόσο, να γίνει δεκτό ότι το ερώτημα που τέθηκε στην υπόθεση Bilger αφορούσε διαφορά μεταξύ ιδιωτών, στην οποία το πρόβλημα της εφαρμογής του άρθρου 85, παράγραφος 2, είχε ανακύψει παρεμπιπτόντως. Φαίνεται, επομένως, ότι πρέπει να αποκλειστεί η άποψη ότι το Δικαστήριο δεν απέβλεπε στα εθνικά δικαστήρια παρά κατά το μέτρο που εφαρμόζουν κυρίως και όχι παρεμπιπτόντως τα άρθρα 85 και 86.

Σε πιο πρόσφατη απόφαση της 6ης Φεβρουαρίου 1973 — *Brasserie de Haecht κατά Wilkin Janssen* — το Δικαστήριο, κατόπιν αιτήσεως εκδόσεως προδικαστικής αποφάσεως του Tribunal de Commerce της Λιέγης, ανέφερε τα εξής: «Χωρίς να παρίσταται ανάγκη επανεξετάσεως του ζητήματος αν, με τους όρους “αρχές των κρατών μελών”, το άρθρο 9 του κανονισμού 17 αφορά και τους εθνικούς δικαστές που ενεργούν δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 2, της Συνθήκης.» Πρόκειται, ασφαλώς, περί παρεμπιπτούσας πρότασης στο σκεπτικό της

απόφασής σας, αυτός, όμως, ο υπαινιγμός κλίνει προς την έννοια ευρείας ερμηνείας της απόφασης Bilger. Εκτιμώντας ότι ήταν ανωφελής η επανεξέταση του προβλήματος, μήπως το Δικαστήριο θέλησε να ανατρέψει την άποψη κατά την οποία προηγούμενη απόφαση του Δικαστηρίου δεν το είχε επιλύσει; Δεύτερον, η υπόθεση *Brasserie de Haecht II* αφορά, και αυτή, την περίπτωση κατά την οποία τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα ενεργούν δυνάμει του άρθρου 85, παράγραφος 2, δηλαδή αποφαινόμενα παρεμπιπτόντως.

Αυτό το σημείο δεν αποτελεί άραγε βεβαίωση του ότι η απόφαση Bilger πρέπει να ερμηνευθεί κατά την έννοια ότι τα εν λόγω δικαιοδοτικά όργανα, αποφαινόμενα παρεμπιπτόντως, πρέπει να θεωρούνται σαν «αρχές των κρατών μελών»;

Εν πάση περιπτώσει, η αναζήτηση ορισμού κοινής έννοιας αυτής της έκφρασης δεν μπορεί να αφορά παρά την εφαρμογή του άρθρου 9 του κανονισμού 17· πρόκειται, πράγματι, περί του ποιες είναι οι αρχές, οι οποίες οφείλουν, σε κάθε κράτος να ασχούν από την εκδίκαση της υπόθεσης στην περίπτωση που η Επιτροπή κίνησε ή κινεί η ίδια διαδικασία ερεϊδόμενη επί των διατάξεων του άρθρου 85, παράγραφος 1, ή του άρθρου 86.

Παρόλον ότι είναι αληθές ότι κάθε κράτος μέλος έχει το δικαίωμα να καθορίσει ποιες είναι οι αρχές του οι οποίες, στο έδαφός του είναι επιφορτισμένες με την εφαρμογή, απευθείας ή παρεμπιπτόντως, του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού, αντιθέτως, τα κράτη δεν έχουν το δικαίωμα να υποδείξουν τις αρχές που οφείλουν να ασχούν από την εκδίκαση της υπόθεσης.

Πράγματι, αν γινόταν δεκτό ότι τα κράτη μπορούν να ασκήσουν ένα τέτοιο δικαίωμα αυτό θα κατέληγε στην αναγνώριση ότι η έκταση και η ίδια η υπόσταση της αρμοδιότητας της Επιτροπής εξαρτώνται από τη βούληση των κρατών. Όμως, η εν λόγω αρμοδιότητα στηρίζεται στο κοινοτικό δίκαιο το οποίο πρέπει να τύχει ομοιόμορφης εφαρμογής.

ότι η ημερομηνία από την οποία η αρμοδιότητα που απονέμεται στις αρχές των κρατών μελών, παύει, προσωρινώς άλλωστε, να ασκείται είναι, σε μία περίπτωση, η θέση σε ισχύ των διατάξεων που θεσπίζονται κατ' εφαρμογή του άρθρου 87 της Συνθήκης, στην άλλη, η κίνηση διαδικασίας από την Επιτροπή ή ακόμα, στην περίπτωση επιχειρήσεως μεταφορών, η προβλεπόμενη στο άρθρο 12, παράγραφος 3, του κανονισμού 1017, ανακοίνωση.

Κλίνω, επομένως, υπέρ της απόψεως όπως και ο καθηγητής Goldmann, ότι, για την πραγμάτωση αυτής της ομοιόμορφης εφαρμογής πρέπει: «να τεθεί ως γενικός κανόνας κοινοτικού χαρακτήρα το ότι κάθε όργανο κράτους μέλους, που συντρέχει στην εφαρμογή του δικαίου του ανταγωνισμού — είτε αυτό συμβαίνει με την κίνηση ποινικής διώξεως, με τη διαπίστωση και τον κολασμό των παραβάσεων, ή ακόμα με τις αποφάσεις που αφορούν τις αστικές συνέπειες των περιοριστικών του ανταγωνισμού πράξεων —, αποτελεί αρχή κατά την έννοια του άρθρου 9 του κανονισμού 17». (B. Goldmann, *Droit commercial européen*, Dalloz, 2η έκδοση, σ. 375).

Πρόκειται, σε όλες τις περιπτώσεις, για τη διασφάλιση ομοιόμορφης εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στην κοινή αγορά, χωρίς να θίγεται το άμεσο αποτέλεσμα των διατάξεων της Συνθήκης που αφορούν τις συμπράξεις και τις δεσπόζουσες θέσεις.

Ποιος είναι, πράγματι, ο σκοπός αυτής της διάταξης αν όχι η απομάκρυνση του κινδύνου εκδόσεως δύο αντιφατικών αποφάσεων, εθνικής της μιας και κοινοτικής της άλλης και η διασφάλιση, επιπλέον, της υπεροχής της κοινοτικής επί της εθνικής αποφάσεως;

Θα ήταν παράδοξο να λεχθεί, σήμερα, ότι αυτή η ίδια έκφραση «αρχές των κρατών μελών» δεν αφορά παρά τα δικαιοδοτικά όργανα, διοικητικά ή δικαστικά, που αποφαίνονται κυρίως και ότι αφήνει στα δικαιοδοτικά όργανα που αποφαίνονται παρεμπιπτόντως αρμοδιότητα για τη διαπίστωση της ακυρότητας μιας συμφωνίας ή της κατάχρησης δεσπόζουσας θέσης και για να συνάγουν τις συνέπειες, από την άποψη του αστικού δικαίου, χωρίς να τους απασχολήσει κατ' ελάχιστο η κίνηση της σχετικής διαδικασίας από την Επιτροπή. Ο κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων, και, κατά συνέπεια, υπάρξεως διαφορών στην εφαρμογή των κανόνων του ανταγωνισμού δεν είναι μικρότερος, όταν πρόκειται περί απλής παρεμπιπτούσας διαπίστωσης παρά όταν βρισκόμαστε ενώπιον εθνικής αποφάσεως διοικητικού ή δικαστικού οργάνου το οποίο αποφαίνεται κυρίως.

Από την άποψη της ορολογίας, η έκφραση «αρχές των κρατών μελών» χρησιμοποιείται τόσο στο άρθρο 88 της Συνθήκης όσο και στο άρθρο 9, παράγραφος 3, του κανονισμού 17, καθώς, άλλωστε, και στο άρθρο 15 του κανονισμού 1017/68 περί εφαρμογής των κανόνων ανταγωνισμού στους τομείς των σιδηροδρομικών, οδικών και εσωτερικών πλωτών μεταφορών. Η «ratio legis» αυτών των διατάξεων είναι η ίδια, εκτός του

Θα ήταν επίσης παράδοξο να γίνει δεκτό ότι τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα, αποφαινόμενα παρεμπιπτόντως, μπορούν, πριν από τη θέση σε ισχύ του κανονισμού 17, να

αποφασίσουν ότι μία συμφωνία δεν ήταν άκυρη ή ότι δεν συνέτρεχε κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης και να βεβαιώνεται ότι από τη στιγμή που η Επιτροπή κινεί μία διαδικασία αυτά τα ίδια δικαιοδοτικά όργανα, μη θεωρούμενα πλέον σαν «αρχές των κρατών μελών», έχουν έτσι κάθε ευχέρεια να δηλώσουν, παρεμπιπτόντως, ότι δεν συντρέχει περίπτωση εφαρμογής του άρθρου 85 ή 86.

Προσθέτω ότι ο κίνδυνος εκδόσεως αντιφατικών αποφάσεων δεν υφίσταται μόνο στις σχέσεις των εθνικών δικαιοδοτικών οργάνων και του κοινοτικού θεσμικού οργάνου που είναι η Επιτροπή.

Πράγματι, αν με την ευκαιρία διαφορών αναλόγων προς αυτή που εκκρεμεί ενώπιον του tribunal de Bruxelles, τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα υποβάλλουν στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα κατ' εφαρμογή του άρθρου 177, υφίσταται κίνδυνος η απόφαση του Δικαστηρίου, αν εκδοθεί πριν από την απόφαση της Επιτροπής, να είναι εκείνη που θα αντιφάσκει στην απόφαση της Επιτροπής. Όμως, η εξέταση των προδικαστικών ερωτημάτων που υποβάλλονται στο Δικαστήριο σε τέτοιες περιπτώσεις μπορεί κάλλιστα να μην επιτρέψει στο Δικαστήριο να αντιληφθεί όλα τα δεδομένα του προβλήματος και να το οδηγήσει σε ερμηνευτική απόφαση χωρίς να είναι σε θέση να σταθμίσει όλες τις επιπτώσεις.

Τέλος, στην περίπτωση που, στη συνέχεια, γίνει προσβολή της αποφάσεως της Επιτροπής απευθείας ενώπιον του Δικαστηρίου και στην περίπτωση που, τότε, σαν δικαστήριο πλήρους δικαιοδοσίας, επιλαμβανόμενο του συνόλου του φακέλου της διαδικασίας που κίνησε η Επιτροπή, οδηγηθεί στην έκδοση αποφάσεως διαφορετικής από την προδικαστική που εξέδωσε βάσει της ίδιας καταστάσεως, το Δικαστήριο θα

διέτρεχε τον κίνδυνο να εκδώσει το ίδιο αντιφατικές αποφάσεις.

Προκειμένου το Δικαστήριο να αποφασίσει, ειδικώς, αν μία επιχείρηση ενεργεί κατά κατάχρηση της δεσπόζουσας θέσης της, δεν παρίσταται ανάγκη να διαφωτιστεί πλήρως επί όλων των πραγματικών περιστατικών του φακέλου; Το Δικαστήριο, στην απόφαση Continental Can, δεν ενέκρινε το νομικό συλλογισμό της Επιτροπής ενώ ακύρωσε την απόφασή της για λόγους που αφορούν ορισμένα στοιχεία που μόνο η εξέταση του φακέλου της δικογραφίας επέτρεψε στο Δικαστήριο να διαπιστώσει; Αυτές οι σκέψεις με οδηγούν στην απόφαση να κάνω δεκτή ευρεία ερμηνεία, της παραγράφου 3 του κανονισμού 17, η οποία νομίζω ότι είναι η μόνη ικανή να διασφαλίσει την πρακτική αποτελεσματικότητα αυτής της διάταξης και, επομένως, να αποκλείσει όχι μόνο διαφορές μεταξύ εθνικής και κοινοτικής αποφάσεως, και να εξαφανίσει επίσης τον κίνδυνο ελλείψεως συνοχής μεταξύ των λύσεων που το Δικαστήριο θα μπορούσε να οδηγηθεί να κάνει δεκτές ανάλογα με το αν επιλαμβάνεται διαδοχικά κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 και, στη συνέχεια, κατόπιν προσφυγής πλήρους δικαιοδοσίας.

Δύο αντιρρήσεις ασφαλώς μπορούν να διατυπωθούν κατά της άποψης που εξέθεσα.

Η πρώτη στηρίζεται στο ότι ούτε το άρθρο 87 της Συνθήκης ούτε ο κανονισμός του Συμβουλίου που θεσπίστηκε σε εκτέλεση αυτού του άρθρου παρέχουν στα κοινοτικά θεσμικά όργανα την εξουσία να καταστήσουν ανενεργούς τους εθνικούς κανόνες που διέπουν την αρμοδιότητα των εσωτερικών δικαιοδοτικών οργάνων υποχρεώνοντάς τα να αναστείλουν τη διαδικασία σχετικά με διαφορά ιδιωτικού δικαίου.

Αυτό το επιχείρημα δεν είναι αποφασιστικό. Η αναστολή της διαδικασίας δεν σημαίνει άρνηση της αρμοδιότητάς τους, δεν συνεπάγεται την οριστική τους παραίτηση από την έκδοση αποφάσεως. Τα υποχρεώνει απλώς προσωρινώς να μην ασχοληθούν με την εξέταση της διαφοράς έως ότου εκδοθεί η απόφαση της Επιτροπής. Μετά ταύτα τα εν λόγω δικαστήρια, δεόντως διαφωτισμένα, θα είναι σε θέση να αποφανθούν, αυτή τη φορά, με επίγνωση της υπόθεσης, και θα πρέπει να συμμορφωθούν προς την κοινοτική απόφαση εφόσον αυτή έχει καταστεί οριστική, εκτός της περιπτώσεως να υποβάλουν ενδεχομένως στο Δικαστήριο προδικαστικά ερωτήματα του κοινοτικού δικαίου των οποίων ακόμη θα κρίνουν την απάντηση αναγκαία για την επίλυση της αστικής διαφοράς.

Προσθέτω ότι, παρόλον ότι το Δικαστήριο δεν έχει την εξουσία, όπως ανέφερα στο πρώτο τμήμα των προτάσεών μου, να ελέγχει την αρμοδιότητα εθνικού δικαιοδοτικού οργάνου σε σχέση με το εσωτερικό δικαιο που έχει εφαρμογή επ' αυτού, αντιθέτως, το Δικαστήριο έχει την υποχρέωση να ελέγχει αν, δυνάμει του κοινοτικού δικαίου, στην προκειμένη περίπτωση, δύναμει του κανονισμού 17, ένα τέτοιο δικαιοδοτικό όργανο όφειλε ή δεν όφειλε να αναστείλει τη διαδικασία εφόσον, όπως συμβαίνει στην παρούσα υπόθεση, έπρεπε να εφαρμόσει, έστω και παρεμπιπτόντως, το άρθρο 86 της Συνθήκης και η Επιτροπή είχε κινήσει σχετική διαδικασία.

Μία δεύτερη αντίρρηση θα μπορούσε να στηριχθεί στις εγγυήσεις που παρέχονται στα επίμαχα ιδιωτικά δικαιώματα. Πράγματι, είναι άραγε δυνατό να γίνει δεκτό ότι αγωγή ακυρώσεως συμβάσεως και αποζημιώσεως παραλύεται, ενώπιον του εθνικού δικαστή, λόγω αναμονής αποφάσεως της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων όταν μάλιστα η πείρα καταδεικνύει ότι οι κινούμενες από το εν λόγω θεσμικό όργανο

διαδικασίες μπορούν να διαρκέσουν επί μακρό χρονικό διάστημα;

Ασφαλώς, είναι λυπηρό τα εθνικά δικαιοδοτικά όργανα να είναι δυνατό να υποχρεούνται να αναστείλουν την εκδίκαση διαφορών ιδιωτικού δικαίου επί μήνες, ή επί έτη, λόγω της βραδύτητας της κοινοτικής διαδικασίας. Όμως, ούτε επ' αυτού νομίζω ότι η αντίρρηση είναι αποφασιστική. Υφίστανται, χωρίς αμφιβολία, μέσα για να αποφευχθεί όπως παρατεταμένες καθυστερήσεις παραβλάσουν σοβαρώς ιδιωτικά συμφέροντα. Τα εν λόγω μέσα είναι δύο ειδών: εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να λάβει, κατόπιν αιτήσεως διαδίκου, προσωρινά μέτρα τα οποία, χωρίς να προδικάζουν την ουσία, είναι ικανά να προστατεύσουν τα δικαιώματα των ιδιωτών για τα οποία πρόκειται. Μπορεί επίσης να γίνει η σκέψη προσφυγής κατά παραλείψεως εναντίον της Επιτροπής, η οποία μπορεί να ωθήσει την τελευταία στο να λάβει την απόφασή της εντός εύλογης προθεσμίας. Τέλος, στην περίπτωση που πρέπει να σταθμιστούν, αφενός, τα ιδιωτικά συμφέροντα που γεννώνται με την ευκαιρία εκτελέσεως ορισμένης σύμβασης και, αφετέρου, το γενικό συμφέρον ομοιόμορφης εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου, ακλονητώς θεωρώ ότι το γενικό συμφέρον πρέπει να υπερέχει των ιδιωτικών συμφερόντων.

Απομένουν το πρόβλημα της ενημερώσεως των εθνικών αρχών για την κίνηση διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής και το πρόβλημα σε ποιο χρονικό σημείο ο εθνικός δικαστής πρέπει να αναστείλει τη διαδικασία.

Επί του πρώτου σημείου, οι διάδικοι της κύριας δίκης, διαδραματίζουν πρωταρχικό ρόλο και προκαλεί έκπληξη το ότι η SABAM δεν ανέφερε ενωρίτερα ενώπιον του tribunal de Bruxelles τη διαδικασία της οποίας

αποτελεί αντικείμενο εκ μέρους της Επιτροπής. Επίσης, στη Βελγική Κυβέρνηση είχε ανακοινωθεί η απόφαση με την οποία, από τον Ιούνιο 1970, η Επιτροπή είχε κινηθεί τη διαδικασία. Εν πάση περιπτώσει, δεν μπορεί να καμφθεί η ερμηνεία της έκφρασης «αρχές των κρατών μελών» λόγω της ενδεχόμενης ανεπαρκούς ενημέρωσης που οι εν λόγω αρχές είχαν σχετικά με τις πρωτοβουλίες της Επιτροπής.

Ως προς το δεύτερο σημείο, δεν έχει σημασία, κατά τη γνώμη μου, αν η κοινοτική διαδικασία κινήθηκε αφού ήδη το εθνικό δικαστήριο επελήφθη διαφοράς που συνεπάγεται την παρεμπόδιση εφαρμογή του άρθρου 85 ή του άρθρου 86. Πρέπει και αρκεί η διαδικασία να έχει κινηθεί κατά τη διάρκεια της δίκης που διεξάγεται ενώπιον του εθνικού δικαστή, δηλαδή πριν ο τελευταίος εκδώσει την απόφασή του. Αυτό συνέβη στην προκειμένη περίπτωση εφόσον, παρόλον ότι το δικαστήριο των Βρυξελλών επελήφθη το 1969, το επόμενο έτος η Επι-

τροπή κίνησε αυτεπαγγέλτως τη βάση του άρθρου 86 της Συνθήκης διαδικασία κατά της SABAM, ενώ μόνο το 1973, μετά την κατάθεση των προτάσεων των διαδίκων και την παρέμβαση της βελγικής ραδιοτηλεόρασεως κατά της SABAM, το δικαστήριο των Βρυξελλών έκρινε ότι μπορούσε ακόμα να υποβάλει τα προδικαστικά ερωτήματα που αποτελούν το αντικείμενο της παρούσας υπόθεσης. Όμως, τότε, το εν λόγω δικαστήριο δεν μπορούσε να αγνοεί ότι η Επιτροπή είχε ήδη κινήσει τη σχετική διαδικασία· όφειλε, επομένως, να αναστείλει τη διαδικασία και, κατά συνέπεια, δεν μπορούσε να απευθυνθεί στο Δικαστήριο κατ' εφαρμογή του άρθρου 177.

Το εθνικό δικαστήριο — πρωτοδικείο ή, ενδεχομένως, εφετείο — δεν έπρεπε να επιληφθεί της επανεξετάσεως της διαφοράς παρά μετά την έκδοση της αποφάσεως της Επιτροπής, μέχρι τότε όμως ήταν πρόωρο να ζητήσει την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως.

Προτείνω, για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο να αποφασίσει ότι, στο παρόν στάδιο, δεν πρέπει να αποφανθεί επί των προδικαστικών ερωτημάτων που του έχουν υποβληθεί.